

У последње време, а нарочито у вези са предстојећим изборима, актуелизовано је старо питање веза дијаспоре са Србијом, као и остварења политичких и имовинских права српске дијаспоре. Од стране државе, изражава се жеља за повећањем новчаних доприноса дијаспоре Србији (који ни сада нису били мали – али то су, углавном, новчане дознаке сродницима). Нарочито се наглашава потреба повећања инвестиција исељеника у српску привреду – што би требало да буде на обострану корист. Досадашња искуства у томе нису подељено позитивна. Довољно је сетити се само улагања и "улагања" у туризам и у фармацеутску индустрију... Анализа узрока томе је комплексна и одвела би нас предалеко, али – треба имати у виду састав српске дијаспоре. Њу бисмо, у грубим цртама, могли поделити на две групе: стару и нову.

Ни оне нису унутар своје групе хомогене, али у практичне сврхе би се могло рећи да је она стара састављена од још преосталих живих појединаца који су одбили да се после Другог светског рата из немачког заробљеништва врате у нови, силом наметнути комунистички систем који је завладао у земљи, као и малобројније групе која је крајем рата успела да се повуче под оружјем пред надирућим Титовим партизанима, као и од ретких појединаца којима је педесетих година успело да пребегну преко херметички затворених граница (али, углавном од масе потомака тих подгрупација). Нови, послератни комунистички режим је на њих гледао и према њима се понашао као према непријатељима – а ни они му нису остајали дужни. Садашње власти, које су добрим делом духовни – па и биолошки – наследник комунистичког режима, ипак, упркос изражавању својих жеља за помирењем, нису у томе још потпуно успеле.

Нова дијаспора је, исто тако, сложена. Њен првобитни део потиче из времена извесног попуштања комунистичке диктатуре, када је почетком шездесетих година XX века људима дозвољавано да оду "на привремени рад" у иностранство. Многима је то заиста и било привремено, па су се после неколико година враћали – али највећи део је остао да живи у иностранству, довео породице, или тамо ступио у бракове и изродио децу – нову генерацију, која сада има и унуке. Они су одржавали и одржавају знатно тешњу везу са старом домовином од оних старих групација. Поред тога, током и после грађанских ратова деведесетих година, њима се придружио и велики број избеглица, чије су ратне и избегличке трауме данас још свеже. Најновији талас је такозвани "одлив мозга" и о њему је засад рано нешто одређеније рећи – али они су некако најближи оном "прастаром" – из XIX века, када се упркос Шантићевом "Остајте овдје", одлазило "трбухом за крухом".

Имајући у виду овако хетерогени састав тешко је говорити о дијаспори као о хомогеном појму, јер свака од наведених група има унеколико различито социјално порекло, политичке погледе, социјално-образовни и узрасни састав, животна искуства, друштвени положај у новој средини, материјални положај... Али, оставимо то садашњим државним функционерима, политичким странкама које се труде да – сликовито говорећи – дијаспору "упрегну у своја кола", као и разним удружењима дијаспоре и њиховим вечитим функционерима. Време ће показати са коликим успехом ће им то поћи за руком, али одмах да кажем: што се масовности тиче – ја сам скептик. Исто тако, нисам присталица бирачког права оних чланова дијаспоре који стално (а да не говорим већ генерацијама) живе у иностранству. Ја (поново сам узео држављанство – сада Србије) то не чиним, зато што сматрам да немам право да учествујем у одлучивању о животу у земљи у којој не живим, ма колико ми она била драга.

Ипак, упркос хетерогености састава, постоји и нешто што је заједничко свима – како групама тако и појединцима у дијаспори, били они свесни тога, или не – а то је, за оне који имају потомство, питање судбине и очувања језика, писма, знања и свести о пореклу...

Мада нисам ни социолог, ни чистокрвни Србин, ипак – на неки начин у овом питању поседујем вишевековно, скоро наследно, а и стечено "дијаспорско искуство", па ћу покушати да га поделим са читаоцима. Ако ништа друго – уз захвалност великом Чика Јови Змају – биће то можда нешто као оно "Уз`о деда свог унука, метн`о га на крило, па уз гусле певао му што је негда било..." (а препоручујем да саслушате и ову лепу стару верзију са тамбурашким оркестром: <http://www.youtube.com/watch?v=-VnU5tyykUc>).

У међувремену ћу у помоћ позвати још једног српског песника, Петра Прерадовића:

Роду о језику

"О језику, роде да ти појем,

О језику милом и твојем и мојем!.....

По њему си све што јеси:

Без њега си без имена,

без дједова без унука,

у прошлости сјена пука

у будуће нити сјена!..."

Тешка, озбиљна и за многе од нас болна тема:

Како се, живећи деценијама (а да и не говоримо – генерацијама) у страним земљама, треба и може држати овог потресног завета Петра фон Прерадовића (1818-1872)? Истина, ни њему то није пошло за руком; прешао је још у младости, због каријере, у римокатолицизам, касније се бавио и спиритизмом, а већ унука му, Paula von Preradovic (1887-1951), постала је аустријска песникиња, позната по томе што је и аутор текста аустријске националне химне.

Ако си са брачним другом дошао у иностранство из Србије седамдесетих година прошлог века на – за нас, одрасле дођоше – "привремени рад" на Запад (тадашњи еуфемизам комунистичких властодржаца), "у кући" је са језиком било лако. Ми међусобно говоримо српски; за нашу децу, која су била мала када смо дошли, било је већ мало сложеније, требало је да науче нови језик и практично одмах почну школовање на њему; а тек за унуке, поготово оне из мешовитих бракова?!

Одлука о одласку из Титове Југославије није била нимало тешка, ни трауматична. Није се радило о одласку "трбухом за крухом". Били смо запослени и живели "као сви". Многи су тиме били задовољни – ја нисам; желео сам да престанем да се стално контролишем, да мислим и да говорим слободно, читам и пишем шта хоћу – а то у Титовој Југославији није било могуће и препоручљиво. Одрастао сам у породици "белогардејских" избеглица из Русије – дакле, по тадашњој дефиницији – "реакционарној", а тако сам и био васпитаван, и што је још "најгоре", тим пореклом сам се поносио. Детету и младом човеку који је тако одгајан није било лако живети и сналазити се у улози "двоструке" личности, успешно скривати своје праве мисли и осећања и играти, нимало лаку, улогу лојалног и задовољног, покорног грађанина... Када сам се оженио Српкињом – на моју срећу, такође из "реакционарне" породице – маску сам могао скидати бар у кући; али када су дошла деца, нисмо никако желели да и она одрастају под друштвеним и политичким условима у којима смо ми били принуђени да одрастамо. Чим сам видео прву повољну прилику, одселили смо се у Холандију – претходно, по једном огласу, нашавши запослење у струци, док је шпедитер новог послодавца регулисао сва питања пресељења из Београда (намештај, библиотеке, слике итд.). Оне су нас дочекале у новом стану, у земљи у којој смо (углавном) и остали...

Од тренутка када смо се, те 1971, доселили у Холандију и почели живот у њој све је ишло "као по лоју". Није било никаквих егзистенцијалних проблема. У почетку нам је течно знање енглеског, док нисмо научили холандски, било од помоћи; радили смо успешно у својој професији, нисмо осећали никакву дискриминацију и једино чега смо се јако чували били су контакти са југословенском амбасадом, конзулатом, југословенским клубовима и ресторанима, југословенским допунским школама, јер знали смо – то су све дугачки пипци тадашњег комунистичког режима због кога смо и отишли из земље. Према том систему сам се и из даљине, док нисмо добили холандско држављанство и исписали се из југословенског, држао принципа млекације Тевја из "Виолинисте на крову": Боже, чувај цара... али, држи га што даље од нас!

Резултат: деца нису ни знала шта је то и где је "југословенска допунска школа" (српских тада, наравно, није ни било). Са нама, са посетама из земље: бабом, дедом, ујацима, сестрићима, говорили су српски; научили смо их ћирилицу. Ипак, године и живот неумољиво чине своје (знам да је отрцано тако рећи, али – неизбежно, тако је). Данас, они су одрасли, универзитетски образовани, са нама говоре српски – али међусобно ипак холандски. У мешовитим су браковима, па наши унучићи, неизбежно, говоре само

холандски – и ми са њима. И тако – српски језик се изгубио већ у првој следећој генерацији. Грех (?) је мој – не оправдавам се, али објашњење имам. То сам свесно учинио, поучен историјским искуством свог рода.

Рођен сам у Београду, последњих година Краљевине, али у мешовитом браку (мати Српкиња) а усред велике руске избегличке (белогардејске) колоније у Београду, која је имала богат културни и политички живот, али је убрзо нестала; међутим, то је друга и нимало једноставна политичка прича. Први језик ми је био руски, а матерњи – српски, научио сам тек у основној школи. Томе су се одмах придружили француски и енглески – прави галиматијас. Касније сам открио да нисам ни Рус, ни Србин, него Грк, јер су се моји грчки преци доселили у Русију у XVIII веку, и то под истоветним околностима као и они Срби из "Сеоба" Црњанског. Већ деда и отац ми више нису знали грчки (мајке су им биле Русиње). Тако је мој прадеда, рођен у Русији, од оца и мајке Грка, доживео исто оно што сто година касније доживех и ја – рецидивиста (казна?). Унуци му више нису говорили језик предака! Руски би и остао језик нашег рода, да се није умешала Историја са крвавим руским грађанским ратом и однела, "нас - Беле", 1920. на својим таласима у Србију.

Ту је дошао и српски језик, а одатле је после паузе од 50 година са језицима већ ишло брже. У свом окружењу, у Холандији, имам неколико примера универзитетски образованих Срба који немају мултиетничку позадину као ја, али ипак имају слично искуство: деца су им рођена у мешовитим браковима, нека су постала адвокати, лекари, једно чак и професор универзитета. Српски језик је тој млађој генерацији (скоро) изгубљен. Унуци поготово не говоре српски. Остаје само успомена да имају српске корене – ако се и та успомена негује. Ипак, успомена је важна и бар њу је сигурно могуће и потребно чувати јер – на свом примеру сам видео да – ако потомство зна о прошлости може да добије вољу и да је истражи. То сам учинио и сâм са својим грчким коренима и истражио их, све до одласка мојих предака са Пелопонеза у Русију, 1784, и научио помало да говорим грчки, јер скоро 20 година живим са супругом лети на Крфу, а село предака, у планинама Пелопонеза, посећујем често. Уз то, наравно, остају и породични обичаји, предања и вера... а и записи које ћу унуцима оставити. Да ли ће их занимати је друго питање, али – имаће их.

Ову суморну, али реалну, причу наставићу ведријом епизодом (тако ће можда ово испасти и трагикомедија). Њу могу разумети само они који су гледали амерички филм "Моја велика мрсна православна свадба": Моја кћи није желела да се уда за свог момка, Холанђанина, док овај не пређе у православље! Пристао је, без двоумљења. Тако је мој будући зет, Холанђанин Питер, у руској Заграничној цркви у Бриселу постао Пјотр (јер, тада смо живели једно време у Белгији). Није био само попрскан светом водицом, него по руском пропису три пута потпуно загњурен у буре са водом, под запањеним погледима

својих холандских родитеља, атеиста, које је тај егзотични приказ толико фасцинирао да су касније у бриселску руску цркву на синовљеву свадбу, која је трајала сатима, из Холандије довели цео аутобус својих пријатеља, чланова холандског "Ротарија".

Мој син није био толики фанатик, па своју супругу није натерао да мења веру – али све наше четворо унучића (троје од кћери и једно од сина) је крштено – што у руској Заграничној, што – после помирења двеју руских цркава, у "московској" цркви у Ротердаму.

Ја о горепоменутом филму ништа нисам знао, док неколико година после венчања мој зет, Пјотр Робертович (ово сасвим "по руски", са отчеством!) није донео један филм ("My Big Fat Greek Wedding") који "обавезно морамо заједно гледати". Гледајући га (и небројено пута понављајући) био сам запањен – зацењивао сам се, плакао од смеха: филмски отац/деда, Грк, био је пљнути ја!

Знао је да ниподаштава Американце (као и ја Холанђане, понекад, и из неког пркоса, а – у ствари – потпуно неосновано) истоветним причама о грчкој супериорности – о томе како су "они" у далекој прошлости малтене висили по дрвећу обешени о репове, док смо "ми" у Атини дискутовали и писали о философији и демократији и поезији (фалили су ми још само златни стони ножеви и виљушке са двора Немањића – али, то је српски специјалитет) и како све апстрактне речи њиховог језика имају грчки корен (онај деда са филма је чак "успешно" извео и лингвистичку акробацију "доказавши" да чак и јапанска реч "кимоно" има грчки корен).

Најсмешније и потпуно погођено било је и то да и наше две куће раздвајају само једна врата, кроз која унучићи сваки час врше инвазију бабине и дедине куће захтевајући ово или оно, а при том једине две српске речи које знају су "баба" (врховни командант нашег заједничког живота) и "деда".

У Холандији постоје две старе групације досељеника које су се потпуно утопиле и изгубиле језик, али не и религију и презимена. Једна су француски Хугеноти који су, бежећи од прогона у Француској, у XVII веку населили у Амстердаму један део града,

Пише: Василије Клефтакис
понедељак, 09 април 2012 07:06

назвавши га "врт" (jardin) – од чега је временом настао квартал Јордан (и убрзо заборавили француски), а друга су Јевреји, португалски – Сефарди, који су од римокатоличког прогона и инквизиције у истом периоду избегли у Холандију и данас нико од њих не говори ладино језик. То исто важи и за другу, већу, групација Јевреја досељених са истока (Немачка, Пољска, Русија), који су такође изгубили свој језик – јидиш. И од једне и од друге групе остају једино презимена (а и своје вере су задржали) и обе групе Јевреја у верском животу чувају стари библијски језик – хебрејски.

Најстарији траг српства на који сам у свакодневном животу у Холандији наишао је био овај: почетком деведесетих година, наша кћи, тада студент, из Амстердама је дошла кући на славу (девојачку славу моје српске мајке – св. Николу, коју славимо), носећи одатле – на моје запрепашћење, малу тацну са славским житом! Добила ју је од једне другарице, чистокрвне Холанђанке. Прабака те девојке се крајем 1912. са мужем (стручњаком за дуван) доселила из Врања, јер је њихов газда, Турчин, власник неке дуванске фирме, после Првог балканског рата избегао и пренео своје послове у Холандију, па повео и њих. Фамилија се после ширила, у њој су одмах превладали Холанђани, али прабака је живела дуго и била је толико омиљена да су – у спомен на њу и још дуго после њене смрти за православног св. Николу кували жито (св. Никола по новом календару је, иначе, најважнији породични и народни празник свих Холанђана). И тако, у тој породици је остао и неки траг православног св. Николе...

У детињству, пред спавање, бабушка ми је причала бајке на руском; својој деци сам их причао на српском, и не сањајући да ћу их унуцима причати на холандском... А како ли ће ићи даље? Али, најважније је да се бајке деци ипак увек причају.

Језик се лакше може очувати и преживети кроз генерације само у већим колонијама усељеника, које не пате још и од политичких подела, као нпр. српска. То, између осталих, имају Пољаци, Грци и Италијани у Америци и Аустралији, а ми – остали, у европским земљама се неумитно претапамо: ко брже, ко спорије, ко добровољно, ко потребом, остављајући за собом можда и понеки нејасни траг. Али њега, као и трагове у песку на морској обали, убрзо и неизбежно преливају и бришу таласи интеграција и

Дијаспора, језик, писмо... и још понешто

Пише: Василије Клефтакис
понедељак, 09 април 2012 07:06

асимилација.

Колико је све то добро, или лоше, само Бог зна, али Он је и учинио да то буде неизбежно, а сви који се одлуче на озбиљни корак одласка из родне земље требало би тога да буду свесни. То се нарочито односи на ову, најновију, групу из "одлива мозгова", којима се обраћам као деда који је свог унука "метн`о на крило....".